

Závěr

Státy evropského kontinentu, a z nich především státy Evropské unie, státy Evropského hospodářského prostoru a státy, které o členství v Evropské unii usilují a jsou v pozici čekatelů na přistoupení, dosáhly díky progresivnímu vývoji v průběhu 20. století již poměrně slušného standardu v oblasti lidských práv a to nejen pokud jde o přihlášení se k těmto standardům ve svých právních rádech, ale především v tom nejpodstatnějším, a tím je skutečný výkon a tedy reálná ochrana základních lidských práv svých občanů. Přesto mezi nimi existují stále ještě značné rozdíly. Každý stát má své specifické problémy pokud se týká určité lidskoprávní oblasti, každý stát také dosahuje různé výše a kvality výkonu ochrany.

Určitý základní standard evropských států v této oblasti však bohužel nelze stejnou měrou vztáhnout na ostatní státy světa, kde především v rozvojových zemích je úroveň ochrany lidských práv povážlivě nízká. Přesto i zde již působí některé univerzální právní instrumenty, především pak ty, přijímané v rámci Organizace spojených národů.

Od přijetí Všeobecné deklarace lidských práv na půdě Organizace spojených národů bylo přijato ještě více jak 60 úmluv vztahujících se k ochraně lidských práv. Všechny tyto úmluvy jsou založeny na základních zásadách ochrany lidských práv jež jsou principiální. Jde o zásady jimiž jsou: nediskriminace, rovnost a uznání důstojnosti každého a všech jednotlivců.

Uceleným a celosvětově bezesporu průlomovým dokumentem z dílny Organizace spojených národů, který se přímo zaměřil na práva dítěte se stala Úmluva o právech dítěte. Úmluva kromě nastavení širokého komplexu práv dítěte hodných ochrany, přinesla čtyři fundamentální principy, z nichž je třeba při ochraně práv dítěte vycházet. Jsou jimi: nediskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život a přežití a právo na participaci a respektování názoru dítěte. Vliv těchto principů stále vzrůstá a odráží tak k jakým změnám ve vnímání dětských práv došlo a při snaze vymezit standardy jejich ochrany dochází, ale také nám připomíná, že je třeba ještě ujít dlouhou cestu, aby bylo všech cílů v oblasti dětských práv předložených Úmluvou v praxi dosaženo.

Většina zemí se často vyslovuje tak, že na základě jejich ústav a trestních zákonů, děti už automaticky požívají ochranu svých práv ve stejném duchu jako dospělé osoby. Ale to nestačí. V mnoha zemích jsou děti pod rodičovskou kontrolou a pod kontrolou jiných dospělých osob. Měly by proto mít svá práva výslovně uznána. Právní, správní a sociální aparát by měl pak být nastaven tak, aby tato práva mohla být vykonávána a respektována.

Abychom mohli zlepšovat situaci dětí, pak děti a jejich práva musí být více viditelná než je tomu doposud.

Této úlohy se velmi dobře zhostila Rada Evropy. Zaměřuje se při tvorbě právně závazných úmluv na fenomény, které nejsou v evropském prostoru na poli dětských práv jednotlivými státy vždy zcela právně pokryty a potřebují k svému řešení často také účinnou mezinárodní kooperaci.

Pokud jde o ty fenomény, jejichž potlačení vyžaduje mezistátní spolupráci jsou jimi především obchodování s lidmi včetně dětí, šíření dětské pornografie cestou internetu a vzrůstající počet nelegálních adopcí na dálku. Nezanedbatelná je zde také otázka dětských uprchlíků a žadatelů o azyl, a z nich pak především těch osamocených, bez doprovodu rodičů. Těmto dětem je třeba zajistit právo na zdravotní péči, vzdělání a zajištění prostředí na zotavení, protože se nezdá, že se nejedná o oběti ozbrojených konfliktů.

Dále jsou zde problémy, které jednotlivým státům přetrvávají nebo nově vznikají na vnitrostátní úrovni. Jedním z těch, které jsou přetrvávající především pro státy po přechodu k demokracii, je stále vysoký počet dětí trvale umístěných a umístěvaných do ústavních zařízení. A to i přestože tato varianta není vždy nezbytná a je možné vytvořit alternativní formy rodinné péče. Ani stav a výkon péče nebývá v těchto zařízeních často uspokojivý. Dalším z vnitrostátních problémů je přístup státních orgánů k mladistvým delikventům. Často neexistují specializované soudy, ani detenční zařízení, ani specifické programy pro výkon trestu s možností účinné resocializace. Nejen delikventi, ale především pak dětské oběti velmi traumatizujících násilných trestných činů jakými jsou týrání či zneužívání potřebují specializovaný přístup před, v průběhu a po skončení soudního řízení tak, aby dokázaly traumatizující zážitek překonat. Je třeba respektovat právo dítěte na soukromí a intimitu, a zjednodušit proces průběhu řízení tak, aby co nejméně podroboval oběť opětovnému vyvolávání zážitku traumatu. S problematikou dětské oběti pak mimo jiné souvisí fenomén násilí v rodině. Rada Evropy vyhlásila kampaň absolutního zákazu tělesného trestání dětí a to jak uvnitř rodiny, tak ve škole a v dalších zařízeních určených pro děti. Dalším souvisejícím tématem je uskutečnění lepšího přístupu dítěte k ochraně svých práv před soudy a možnosti iniciovat soudní řízení. V některých státech a pro určité druhy řízení už umožňuje legislativa iniciovat dítěti řízení ve své věci od věku 14, 15 či 16 let. Velmi důležitým je v tomto kontextu právo dítěte být slyšeno a právo na to, aby jeho názor byl brán v úvahu. Dítě by mělo obdržet veškeré relevantní informace, kterým je schopno porozumět a mělo by mu být umožněno se k nim vyjádřit. Jeho názor pak nesmí být opomíjen jen proto, že rozumové schopnosti ještě prochází vývojem.

Evropská úmluva o lidských právech přijatá na půdě Rady Evropy je dalším velmi významným dokumentem, který se stal v celém světě vzorem pro ostatní systémy, jmenovitě i pro celou Americkou úmluvu o lidských právech. Evropský soud pro lidská práva při svém rozhodování na základě Evropské úmluvy o lidských právech bere v úvahu (pokud se to daného konkrétního případu týká) současně také Úmluvu o právech dítěte. Svými rozsudky Evropský soud podává autoritativní výklad v oblasti základních lidských práv a svobod v evropském prostoru. Nastoluje tak také určitý standard, jež se stále vyvíjí, a který jsou evropské státy nuceny vnímat. Práva formulovaná Evropskou úmluvou o lidských právech jsou tak Evropským soudem pro lidská práva konkretizována, zpřesňována, uváděna do souvislostí a opatřena interpretací.

Proti České republice bylo pro porušování lidských práv a základních svobod úspěšně vzneseno u Evropského soudu do současnosti již více než sto stížností a několik z nich se nevyhnulo ani právům dítěte. Tři rozsudky jež jsem předeštlá v této práci jsou svým obsahem v evropském měřítku významné. Jeden z nich se týká práva, které je zároveň principem který je základní, jak podle Evropské úmluvy o lidských právech, tak podle Úmluvy o právech dítěte. Jedná se o zákaz diskriminace. Přestože bylo posléze Evropským soudem pochvalně konstatováno, že v konkrétním případě i v dané oblasti české orgány nakonec přistoupily k nápravě, stále je v České republice postavení romské menšiny a jejich dětských příslušníků postavením problematickým, pokud se týká dosahování úspěšné ochrany jejich práv. Další dva rozsudky uvedené v této práci mají společného jmenovatele a tím je právo na respektování rodinného života. České orgány upřednostnily ustavní institucionalizaci dětí jako objektivní měřítko systémové vhodnosti před právem dětí žít v rodině a před možností podpořit fungování rodiny. Nebylo zde řádně respektováno ani právo dětí vyjádřit svůj názor a právo aby tento názor byl brán v úvahu. Společným jmenovatelem pro všechny tři výše zmíněné rozsudky bylo nerespektování principu nejlepšího zájmu dítěte ze strany státních orgánů.

Úmluva OSN o právech dítěte uvedla v život tento fundamentální princip, který se vine jako červená nit při uplatňování dětských práv, a lze říci, že se stal evropsky přijatým standardem. Vyjadřuje, že práva dětí by měla být zohledněna v rozhodnutích všech orgánů a institucí. K principu nejlepšího zájmu dítěte je třeba přihlížet vždy a je potřeba ho uplatňovat při implementaci každé přijaté úmluvy týkající se práv dítěte.

Práva dětí ve společnosti se však týkají zejména dětí samotných. Ale jen málo dětí ví, jaká jejich práva vůbec jsou, a ještě méně, jak je uplatňovat. Děti musí mít přístup

k informacím o svých právech a měly by mít možnost a podporu účastnit se rozhodovacích procesů, které jejich životy ovlivňují.

Mezi nejzávažnější formy porušení práv dítěte obecně stále patří násilí, zneužívání a týrání, a to jak fyzické, tak psychické. Tyto jevy bohužel není možné zcela vymýtit, ale rozhodně je třeba je důsledně minimalizovat. Děti jsou zranitelné a ve většině svých potřeb závislé na dospělých a proto složitost a význam těchto problémů i počet zainteresovaných aktérů vyžadují od států mezinárodní komunity společný, koordinovaný a účinný přístup k jejich řešení.

Univerzální i regionální mezinárodněprávní instrumenty již přijaté jsou stále doplňovány a stále další nové přijímány a ratifikovány, čímž je rozšiřován rozsah stávajících úprav a dochází k širšímu pokrývání dalších oblastí ochrany dětských práv. Jednotlivé země si tak musí určit krátkodobé i dlouhodobé cíle a revidovat svou legislativu i institucionální rámce a současně uvolnit k efektivní implementaci těchto instrumentů i potřebné ekonomické zdroje.

Je však už dnes možno konstatovat, že díky mezinárodní spolupráci se situace ochrany práv dětí postupně stále zlepšuje, k čemuž významnou měrou přispívají právě státy Evropy, jejich evropské instituce a organizace, a jimi vystavěný standard, který prostřednictvím uznání a implementace mezinárodněprávních instrumentů na poli dětských práv společně vybudovali a i nadále budují.